

Andrej Giňa Děda

In: **Bijav / Svatba. Apeiron: Praha 1991.**
Přeložila A. Smutná

Kuková je vesnička za Prešovem. Na jejím konci se krčí u země cikánské chatrče. Píše se rok 1925, je léto. Z jednoho domku je slyšet křik. Ochraptělý hlas Pavlíny se rozléhá po celé osadě.

„To jsi se zase vožral jako prase, co? Jen se na něj podívejte, jak vypadá! Odkud tě to vytáhli? Z hnoje, co? Nač chodíš dělat k sedlákovi, když všechno, co vyděláš, prochlastáš v hospodě? Co dám dětem Jíst? To mám ty halušky nadělat z tebe? Ty si nedáš pokoj, dokud tě nezmaluju, že se nepoznáš!“ Vztekle popadla koště a začala muže mlátit. „Tu máš!“ Po zádech, po hlavě, jak jí zrovna přišel pod ruku. Děda nevěděl, co se s ním děje. Než se rozkoukal, byl zbitý jak pes a sotva se držel na nohou.

„Už má dost! Přece ho nezabiješ!“ křičel Ďula, jejich nejstarší syn. Stál u matky a chtěl jí sebrat koště. Nedala mu ho a zle se na něho podívala: „Ty jsi zrovna takovej jako ten tvůj vožralka táta. Jen si ho pěkně prohlídni! Přesně takhle budeš vypadat, když se dáš na chlast!“

Chlapec sjel matku pohledem a poodstoupil.

„No co na mě tak koukáš? Popadni ho a hod' ho na hnůj!“ ječela matka. Chlapec odtáhl otce za dům na trávu a nechal ho tam vyspat.

Pavlína byla hezká, bílá jako gádžovka, a k tomu kyprá v bocích. Byla větší než její muž Jaňus, maličký, hubený mužiček. Celý den se nemohla vzpamatovat, pořád nadávala: „Devět hladovejch krků čeká na trochu jídla, a on všechno proleje chřtánem! Bože, já ho stejně jednou zadávím!“

V chatrči jak po vymetení. Nebylo co do pusy, Pavlína chodila po světnici a plakala. Byl už večer a nikdo neměl ještě ani sousto v puse. Větší děti chápaly, že není, ale co ty maličké? Co jim má člověk dát, když pořád nařikají: „Mámo, já mám hlad!“

Pavlína musela, i když nerada, zajít k bratrovi a poprosit o trochu brambor a mléka. Vždycky,

když tam přišla, musela poslouchat řeči, proč si vzala Dědu.

Jejímu muži neřekl nikdo jinak než Děda. Mnozí ani nevěděli, že se jmenuje Jaňus. Nebylo mu ještě ani čtyřicet a už od mládí mu říkali Dědo. Hrát neuměl a ani ty domácí práce, jako plést ošatky, košíky, vázat košťata, mu nešly. Dobře mu šlo jen pití. A to Pavlíně všichni vyčítali. Kdo ji znal, nemohl pochopit, že ona, svěží jako růžička, bílá, pěkná, urostlá, si vzala takového budižkničemu.

Večer se Děda probral. Vstal a šel nahlížet do hrců.

„Jedeš od toho! Běž tam, kdes nechal peníze! Jdi si do hospody! Tam ať ti uvařej halušky, tam, kde tě ožebračili!“ rozkřikla se žena. Toho dne šli spát všichni o hladu. Těch pár brambor a trocha mléka od bratra stačily sotva pro ty nejmenší. A ti větší uléhali s prázdným žaludkem.

Druhý den brzo ráno Děda vstal a šel do Prešova, pěšky jako pokaždé. Bylo to přes dvacet kilometrů. Ale tehdy se cestovalo jenom pěšky. Nebyly peníze na vlak.

Do Prešova dorazil k polednímu, unavený a vyhladovělý. „Co tady budu dělat?“ pomyslel si. Hodinu chodil po městě, jestli někde neuvidí nějaké známé. Ve městě nepotkal nikoho, šel teda na nádraží. Tam také nikdo známý. Co teď? Nezbývá, než zajít někam za Roma, tam se snad dozvím, jestli někde není nějaká práce. Bez peněz se domů vrátit nemohu, uvažoval.

Vydal se do Luk. Šarišské Luky byla vesnice, ale patří la k Prešovu. Bydlelo tam asi deset romských rodin. Děda je znal všechny do jednoho.

Když tam došel, bylo už po poledni. Romové se děli před chatrčemi na lavičkách a dívali se na něho. Hned na kraji bydlel Burkoš. Děda k němu přisedl na lavičku.

„Kde se tu bereš, Dědo? Neukázal ses nejmíň měsíc!“

„Ale, víš přece, jak to u nás chodí!“

„Ty jsi doma něco proved a žena tě vyhodila!“ řekl Gejza, zvaný Burkoš. „Mám pravdu, co? No pojď dovnitř, popovídáme si.“ Gejza ho vzal k sobě a sedli si ke stolu. Kolikrát už byl Děda v téhle chatrči, kolikrát tu spal, ani spočítat se to

nedalo. Spal na zemi na hadrech, ale doma to nebylo lepší. Žena s nejmenšími spala na posteli a pro něho už místo nezbylo. Burkošův domek byl jako všechny romské chatrč čtyři metry dlouhý a čtyři metry široký. Byly v něm dvě postele, skříň, stůl, čtyři židle. Maličkým okénkem jen nepatrně prosvítalo trochu světla. Na zdi visely housle a prasklé zrcadlo. V koutě stála zděná pec. Na zemi byla prkna, na která byl Burkoš velmi pyšný. V ostatních chatrčích se chodilo po udusané zemi.

„Jedl jsi něco?“

„Nepřišel jsem se k tobě najíst,“ podíval se na něho Děda.

„Rózo, dej mu něco k jídlu!“ řekl Burkoš své ženě.

Róza postavila před Dědu mísu halušek s tvarohem. Byly ještě teplé. Děda snědl všechny, v míse nezbyla jediná haluška.

„Máš papírky?“ zeptal se Gejzy. Gejza vytáhl z kapsy pytlík tabáku a nabídl Dědovi.

„Mě stačí papírky, nasbíral jsem si po městě p-r vajglů. Nějaký to pokušení z toho bude.“ Děda si ubalil cigaretu, dal ji do úst a když zapaloval, mohutně zatáhl.

„Tak povídej, co je nového?“ zeptal se Gejza.

„Co by bylo, nic, žijeme jak se dá. Když máš štěstí, natrefí se dělat u sedláka za trochu jídla. Ale aby sis vydělal korunu, to se hned tak nestane. Včera jsem celý den tahal sedlákovi z lesa dříví. Dal mi za to dvacku.“

„A ty jsi ji hned propil, že jo!“ řekla Róza. „Vy chlapi jste všichni stejní! Lumpové! Na děti nekoukáte! Není vám hanba, vyhazovat peníze za tu smradlavou vodu!“

Dědovi šly Róziny řeči proti srsti. Ale neřekl ani slovo.

„Co tady chceš dělat?“ optal se Dědy Gejza.

„Co? Copak já vím? Budu rád, když něco bude.“

„Hm, s prací to tu není valný. Nikde nic. Cesty se nedělají, domy už teprve ne. A kde se něco staví, všude mají plno, do práce neberou.“ Gejza vyndal pytlík tabáku a podal ho Dědovi. Děda měl cigaretu ubalenou, než bys řekl švec. Zapálil si. Tohle bylo lepší kouření než ty vajgly posbírané po městě. „Já taky nemůžu najít práci,“ pokračoval Gejza. „Každý den obcházím stavby, všude plno, zkrátka neberou lidi. Přespíš u nás a zítra se půjdeme spolu po

něčem poohlídnout. Třeba budeš mít štěstí a vrátíš se domů bohatej,“ zasmál se Gejza.

Večer se sešli před Gejzovou chatrčí všichni muži. Mladí rozdělali oheň, sesedli se u něho a seděli až do půlnoci. Mluvílo se o všem možném.

Druhý den brzo ráno se Děda s Gejzou sebrali a šli do města. Děda skoro celou noc nespál, nemohl se dočkat rána. Kolikrát už takhle chodil za prací a marně. Málokdy se stalo, že nějakou našel. Gejza také. Každé ráno se vydal shánět práci. Už předem věděl, co ho čeká.

„Kam půjdeme nejdřív?“ zeptal se Děda.

„Zkusíme to v Lukách. Dělá se regulace potoka, Sekčova. Třeba budeme mít štěstí.“

Asi za patnáct minut došli na stavbu. V mistrově kanceláři seděla za stolem slečinka a zamračeně se na ně podívala. Nenechala je ani promluvit a už křičela: „Mistr tu není! Jestli jdete kvůli práci, tak čekáte zbytečně. Máme plno!“

Děda se na ni podíval a připadalo mu, jako by mluvila z velké dálky.

„Počkáme na mistra venku,“ řekl Gejza. Vyšli ven. „Aby ti na fleku zchromly ty tvý párátka!“ zanádal. „Jen se na ni podívej, jak vypadá! Napajcovaná mastičkama, jako by vylezla ze špitálu. Šeredná jako voškubaná slepice! Taková vohyzda a nafoukaná, jako by měla milion!“

Děda ani pořádně nevěděl, co Gejza povídá, ale souhlasně přikyvoval. „Takovejmhle je na světě dobře. Mají se jako prasata v žitě. A my? Jíš jednou denně a ani nevíš, že v míse něco máš.“

Přišel mistr. Prohlédl si je od hlavy k patě. Oba se postavili do pozoru, jen aby se mistrovi zalíbili.

„Vidím, že jste slušní lidi,“ povídá mistr, „jenomže mám plno. Zkuste to ve městě. Možná že budete mít štěstí.“ A zmizel v kanceláři.

Gejza se podíval na Dědu. Jak je to jen na tomhle světě hloupě zařízeno! Někdo má všechno a neví, co by roupama dělal, a na druhý straně jsme tu my, co nemáme ani korunu.

„Půjdeme do města!“ zeptal se Gejza Dědy. Ten jen pokrčil rameny. Šli do města, obešli

všechny stavby, ale práci nenašli. Celí utrmácení se vydali k domovu.

„Kdyby tě viděli na místě pojit hlady, stejně ti nikdo nepomůže. Nejlepší je dát se zavřít. V base ti dají alespoň najíst. Kdyby tak člověk neměl rodinu! Ale jak budou žít děti, když budu zavřenej?“ Jak to Gejza řekl, něco ho napadlo. „Víš co, Dědo? Zajdeme za řezníkem. Vždycky pomohl, když bylo nejhůř. Naštípeme mu dříví. Dá nám nějaký vnitřnosti, abysme alespoň něco donesli domů.“

Řezník Kanta byl veselý a hodný člověk. Romsky uměl líp než leckterý Rom a s Romy mluvil jenom jejich řečí. Kdo ho neznal, vyvaloval oči, a on z toho měl velikou radost. Gejza pospíchal, že mu Děda sotva stačil.

„Tak copak mi pěkného nesete?“ zeptal se řezník, když k němu došli.

„Spíš bysme si rádi něco odnesli,“ řekl Gejza a smál se.

„Ty si ale troufáš,“ zasmál se Kanta. „tak co byste rádi?“

„Nepotřebujete naštípat dříví nebo něco jinýho udělat?“

„No, něco se tu najde,“ řekl Kanta. Vzal je na dvůr. Gejzovi a Dědovi až poskočilo srdce samou radostí. „Budu udit. Ukážu vám, který dříví mi naštípete.“ Na dvoře byla veliká hromada dříví - dubové, bukové, švestkové, jabloňové. „Naštípejte mi tohle bukový,“ přikázal řezník. „Pusťte se do toho, za hodinku se přijdu podívat, jak vám to jde od ruky.“

Gejza s Dědou se na práci přímo vrhli. Štípali, co jim síly stačily. Naštípané dříví jim rostlo před očima. Asi za dvě hodiny přišel Kanta. Pro každého nesl takovou klobásku a chleba, že jim oči přecházely. „To jsem nejed, už ani nepamatuju!“ řekl Gejza. Děda se ani nezmohl na slovo, jen koukal na jídlo a myslel si, že se mu to zdá. Od rána nejedli.

„Štípejte dál,“ řekl řezník, „až budete hotoví, přijďte za mnou.“

Za dvě hodiny měli dříví naštípané. Gejza šel za řezníkem.

„No, pěkněj kousek práce jste udělali, mládenci,“ řekl řezník. „Co za to chcete?“

„Přece víte, jako obvykle. Jestli nám dáte nějaký vnitřnosti, budeme moc rádi.“

„No dobře, ráno sem pošlete ženský. Dneska už nic nemám.“

„Nedal by nám taky střeva?“ zeptal se Děda potichu. Kanta ho slyšel. „Žádněj strach, jen ať si tvá žena přinese pořádněj hrnec!“

„Tak vidíš, zlatej člověk! Neříkal jsem ti to!“ povídal Gejza, když se vraceli domů. Brzo ráno šla Róza za Kantou. Řezník jí naložil tolik vnitřností a střev, že to neunesla. Gejza s Dědou jí museli jít naproti.

Pak se vypravili znovu do města. Prochodili Prešov křížem krážem, ale práci nenašli. Přišli domů vyčerpaní a hladoví. Co teď?

„Půjdu na smetiště. Snad najdu nějaký starý papíry, hadry nebo železo. Prodám to židovi,“ řekl Děda. „Nemůžu ti tu bejt pořád na krku.“

Druhý den brzo ráno, ještě ani slunce nevyšlo, se Děda rozloučil a odešel. Šel na smetiště. Kolikrát už tu byl! Znal tu každé místečko, ale dnes tu nebylo nic. Kolem se povalovalo smetí, odpadky - nic z toho se nedalo prodat. „Panenko svatá, aby čert vzal ten prašivej svět!“ proklínal Děda. „Zbytečně jsem sem chodil! Papíry jsou mokry, sotva na ně člověk sáhne, rozpadnou se mu v ruce, ještě si tu roztrhám boty a půjdu domů bos!“ Pak Dědu napadlo, že by mohl rozhrabávat smetí nějakou holí. Našel klacek, chodil a hledal dál, ale nic. Zapíchl klacek do hromady haraburdí a uslyšel, jak narazil na plech. „Kdyby to byl alespoň pořádněj kus železa, abych za to něco dostal!“ Odhrnul smetí. Kouká, před ním leží plechová krabice. „Co tohle je? Nic!“ kopl do ní. Byla lehká, dobře zavřená. Nedalo mu to, zvedl ji a zatřepal s ní. Zdálo se, že je prázdná. Nebylo slyšet, že by se něco pohnulo. Vzal krabici pod paží a hledal dál. Ještě jednou obešel celé smetiště, ale nenašel nic. Vztekle odhodil klacek a vydal se domů. Před smetištěm bylo pěkné místečko porostlé travou. „Chvilku si sednu, bolejí mě nohy,“ mluvil sám se sebou. Krabici položil vedle sebe. „Nač se s tím tahám?“ Zahodil ji. Ale zase mu to nedalo. Šel ji zvednout. Chtěl ji otevřít. Nešlo to. Byla zamčená visacím zámkem. Počkej, já ti ukážu, jen co najde kus pořádnýho železa nebo kámen! Roztřískám tě na kusy!“ povídá krabici. Popad kámen, rozbil zámek a krabici otevřel. Štůsky papírů! Složené jeden vedle druhého, každý štůsek přelepený lepenkou. Co to může

být? V Prešově viděl žida prodávat losy. „Losy!“ řekl si Děda. Aspoň něco vyhraju, když jich je tolik.“

Číst a psát Děda neuměl a nikdy v životě neviděl tisíc korun. Nevěděl, co našel. Prohlížel si papíry a myslel si, že to jsou losy. Byly mokré. „Dám je usušit na sluníčko.“ Vyndal peníze a rozložil je na trávu, aby uschly. Sedl si na zem, kouřil a čekal, až „losy“ uschnou.

Šla kolem vesničanka. Selka v kroji, jaké se nosily na Prešovsku. Asi čtyřicetiletá. Zastavila se, kouká, div jí oči nevylezly z důlků. Ale nedala na sobě nic znát.

„Tak co, strejdo, sušíte, sušíte?“

„Jak vidíš, děvenko, suším, suším.“

„To jsou hezký papírky, nedal byste mi jich pár?“

„Spánembohem, vem si kolik chceš, třeba všechny. Už mě nebaví čekat, až uschnou.“

Selka se shýbla a bleskurychle posbírala peníze do zástěry. Poděkovala dědovi a hodila mu dvacet korun. Děda se zaradoval, už chtěl jít pryč, ale zahlédl, že vedle krabice zůstal ještě jeden papírek. Dal ho do kapsy a vydal se domů.

Doma ženě odevzdal velmi hrdě dvacet korun.

„Takovou dobu se flákáš po Prešově a přineseš dvacku! Kde máš ostatní peníze? Zase jsi je propil, co? Já ti vychovávám devět dětí, a ty mi přineseš dvacku, aby sis to u mě vyžehlil!“

Děda jen hleděl na svoji ženu a neříkal nic. Myslel si, kdovíjakou radost jí udělá, a ona, místo aby byla ráda, zase jen nadává.

„Ty neumíš nic jinýho než nadávat!“ řekl jí Děda vztekle. „Umíš si vůbec představit, co to je shánět práci?“

Pavlině došlo, že má Děda pravdu. Přestala a on jí vypravoval, co dělal v Prešově. Vyprávěl i o smetišti a o „losech“. Žena na něho vyvalila oči, div jí z důlků nevypadly.

„Kde jsou ty losy?“ začala jím třást.

„Dal jsem je nějaký gádžovce.“

„Ukaž to sem!“ ječela, jako kdyby ji na nože brali.

Pomaloučku vytáhl tisícovku a podal ji ženě. Žena se dala do breku, ječela, vykřikovala kletby, jaké jí slina na jazyk přinesla, šly na ni mdloby, svět se s ní točil.

„Tyhle papíry jsi dal selce? Plnou zástěru? Ty jsi šílenej! Dyť to jsou peníze! To je tisíc korun!“

Děda se sesul k zemi, jako kdyby mu někdo podřal nohy. „Lidi!“ vřeštěla Pavlína, „pojdte se podívat na toho největšího hlupáka, jakýho kdy země nosila!“

Nejdříve přišel Ďula, jejich nejstarší syn, za ním další synové Lájoš a Jaňus a pak ostatní Romové z osady. Žena chrčila ty nejsprostší kletby, nic nedbala na to, že jsou kolem samé malé děti. Romům postupně docházelo, co se vlastně stalo. Začali se Dědovi smát.

Ďula a Lájoš už se nemohli dívat na to, co matka s tátou provádí. „Tak dost!“ křičel Ďula na lidi. „Kdo z vás ví, jak vypadá tisícovka? No, jen řekněte, kdo z vás kdy viděl tisícovku! Ty, ty nebo ty snad?“ ukazoval z jednoho na druhému. „Co bys udělal tys těma papírkama na jeho místě?“

Romové se zastyděli. Ďula má pravdu. Málo Romů by bylo poznalo, že to jsou peníze. Lidé se pomalu rozcházeli. Pavlína odešla domů.

Toho dne už z nich nikdo nepromluvil.

Druhý den ráno se vydal Děda s Ďulou, s Lájošem a s Pavlínou na smetiště. Všechno přehrabali. Našli jedinou tisícikorunu, kterou vít zanesl do křoví. Žena odešla s dětmi do města nakupovat. Děda zůstal doma a styděl se. Vůbec se necítil jako člověk, pořád měl před očima včerejší den.

Zvěst, že Děda našel tolik peněz, se donesla až do vesnice. Dozvěděli se o tom četníci. A teď to teprve začalo! Celý týden, den co den předvolávali Dědu na stanici, vyslychali ho, a nikdy ho nepropustili bez výprasku. Denně se vracel fialový od pendreků. Přišli i k nim do chatrče, všechno prohledali, přehrabali - samozřejmě nenašli nic. Pak viděli, že je Děda přihlouplý, že opravdu tisícikorunu v životě neviděl, a tak ho konečně nechali na pokoji. Jeden četník mu pak řekl, že v Prešově vykradli banku a peníze schovali na smetišti. Dva miliony. „No vidíš, a takový peníze jsi dal tý selce!“

Kdyby tak Děda věděl, co je to milion! Dvacet korun, to ano, to je pět deci rumu nebo dvacet paklíků tabáku.

A žena mu do smrti nepřestala vyčítat, že se kvůli němu nestala milionářkou.

Gejza Horváth Drilko

In: Tris pras. G plus G: Praha, 2006.
Přeložila Jana Kramářová.

Drilko byl už chlap na ženění, kterou viděl, tu chtěl. Nebylo s ním pořízení. Čekal, až půjdou ženské za dům močit, a potají je zdálky pozoroval. Ale hovno viděl. Nosil šestky dioptrie.

Byl to velký fotbalista. Když jsme hráli fotbal s klukama ze vsi, pokaždé jsme prohrávali. Drilko stál v bráně a chudák neviděl vůbec nic.

Vlasy si natíral sádlem, třeba několikrát po sobě, v kapse nosil hřeben všivák - a česal se celý den. Na jedné ruce měl vytetováno *USA LOVE* a na druhé *MARCELA DRILKO LÁSKA ŇEBESKÁ*. Sádlo ve vlasech se mu na slunci rozpouštělo a páchl jako připálené škvarky. V noci ho ve tmě nebylo vůbec vidět, byl hubený jako cigareta, černý jako saze, velký vtipálek a sígr.

Bez něj jsem nešel nikam. Když jsme byli spolu, bylo kolem nás víc ženských. V kapse měl vždycky placku nebo suchý chleba. Když měl u sebe slaninu, tak se neukázal. Až když k nám potom přišel, bylo vidět, jak má zamaštěné kalhoty od nože, kterým si slaninu krájel. Když se nasýtil, pil vodu z potoka anebo z Hornádu a pak na nás volal: „Schválně, kdo dochčije dál!“ Pořád vyhrával, protože se napájel jako kuň.

Holil se. Ať to bylo potřeba nebo ne, ať byl zarostlý nebo nebyl. Pod nosem měl jen peří jako holátko. Ale dělal už ze sebe muže. Kouřil cigarety - jednu za druhou, a když žádné neměl, vzal svému otci potají dýmku. To pak po dvoře pořád něco hledal. Myslel jsem, že ztracené peníze, ale on hledal špačky, aby měl čím nacpat dýmku. Když měl tabáku málo, docpal si dýmku mechem, senem a papírem. Potáhl si dvakrát třikrát a zčervenal. Opojený dýmkou chodil po dvoře, zpíval a smrděl. Tak, teď už jistě víte, o kom mluvím.

Drilko chodil s Šivarovou dcerou Marcelou. Její matka Justýna ho nemohla ani vystát. Nechtěla, aby spolu něco měli. „Jen počkej, nadělá ti malé a pak tě nechá, uvidíš!“ „Ale mami, na co to myslíš?!“ Justýna mu nevěřila. Drilko ji totiž jednou viděl nahou, když vestoje močila za

domem. „Dej pokoj, vždyť bude žít se mnou, ne s tebou!“ „No, to by mi tak ještě scházelo! I kdyby jsme na světě byli jen my dva, tak bych ho nechtěla,“ povídá Justýna. No, lidičky, nevím nevím, jak by to bývalo dopadlo, kdyby na světě byli jen oni dva! Ale asi dobře.

Marně jim Justýna bránila, chodili spolu potají. Jednou v zimě jsme šli tancovat na zábavu do města. Venku byla velká suchá zima, mrzlo, až praštělo, nikde ani noha, psa by ven nevyhnal. Marcela měla na sobě jen tenké šaty a šusták, na nohou jehličky, vlasy natupírované, na hlavě nic, jen lak. Když jsem viděl, jak je nalahko, div že jsem sám nezmrzl. Drilko měl na sobě otčův zimník, který mu sahal až po zem, na nohou staré filčáky. Ramena měl až u uší, jaká mu byla zima, ruce v kapsách, celou cestu u nosu sopol.

Vzpomněl si na svého dědu a povídá: „V takovéhle zimě zmrzl můj děda. Měl vypito a ustlal si na sněhu. Ráno jsme ho našli mrtvého.“ Když jsem slyšel, co říká, povídám: „Tak raději pojďte, pospěšte si, ať nedopadneme jako on!“

Vtom slyším „Drilku, černá hubo, zvedni mě!“ To Marcela spadla a ležela ve sněhu jako kus dřeva. Drilko povídá: „Vidíš, teď vypadáš úplně jak nebožtík děda!“

Když jsme přišli do města, zastavil se Drilko u pomníku a povídá: „Marcelo, já číst neumím, přečti mi, co je tady napsáno!“ Marcela přečetla všechna jména, co tam byla. Úplně dole stálo *Čest jejich památce*. Drilko povídá: „Hmm, tolik našich Romů zemřelo, a že by tu ani jeden z nich nebyl napsaný? Ani můj děda ne? Tomu já nevěřím. Ba ne, holka, ty taky neumíš číst!“ „A odkud bych asi tak znala takových chlapů?“ povídá Marcela. „Ty děvko,“ Drilko na to, „tobě není radno věřit. Seš stejná jako tvoje máma! Kdo ví, kdo je tvůj otec?“ Vůbec poprvé vyndal ruce z kapes, odhodil kabát, napadlo mě - namísteť ji zabije! A když jsem viděl, že shazuje i filčáky z nohou, přiskočil jsem k němu, vytrh' mu je z rukou, když vtom vidím, že na nohou

má ještě jedny boty! Dal jsem se do smíchu. On taky. Úplně zapomněl, že chtěl Marcelu seřezat. „Pojďme už!“ povídám. Poslechl mě. Odhozené svršky jsme schovali do křoví.

Na zábavě jsme potkali Chaja se ženou. Stál jsem ještě ve dveřích, slyším, jak hrají tango *Očarená bývam* a koukám: Drilko s Marcelou už jsou na parketu a tisknou se k sobě. Drilko má vlasy samé sádlo, na hlavě vyčesaného kohouta - jenom zakokrhát. Marcela je promrzlá na kost, takže se ani moc nemůže hýbat. Drilko s ní jednou točí, podruhé jí ohýbá, pak ji zas táhne za sebou. Sluší jim to. Všiml jsem si, že Marcela má ještě sníh v botách, a tak povídám: „Pojďte si sednout, ať vypije něco na zahřátí!“ Přinesli nám kávu a Drilko ji vypil najednou jako pálenku. Začali jsme se smát. Dělalí jsme srandičky a chechtali se tak, že Marcele oslábl měchýř a praskla podprsenka. Celá zrudla.

Chajova žena měla na hlavě šátek, a ani se nehla. Seděla jako zařezaná. Chajo na ni žárlil. „Vidíš, támhleten by se k tobě hodil!“ provokoval ji a ukázal na bubeníka. Podívala se tam. Prásk - hned jednu chytla. Koukám, že bubeník je celý namalovaný - řasy, obočí, oči, dlouhé nalakované nehty jako ženská. Povídám: „Člověče, biješ ji zbytečně, ten chlap chce spíš tebe, a ne tvou ženu!“ Koukal na mě jak padlý z višně. Nevěřil mi, nevěděl, o čem mluvím. „Platím!“ zavolal na číšníka. A my zaplatili taky.

Venku byla velká zima, pod nohama nám křupal sníh. Šli jsme spát k Chajovi, pozval nás k sobě. Drilko vytáhl z křoví boty a kabát a obojí navlékl na Marcelu. Šli jsme pěšky sedm kilometrů. Ve čtyři ráno jsme dorazili k Chajovi. Marcela byla první, kdo ze sebe shodil šaty.

Povídá: „Dejte mi něco k jídlu, vyhládlo mi z té tíhy!“ Přinesli nám syrové uzené maso, jen tak, bez nože. Marcela si chtěla ukousnout, ale nešlo jí to, maso bylo jako z gumy. Když jsem to viděl, ani jsem nejedl.

V domě byla jen jedna postel. Chajo se ženou si do ní lehli, já jsem spal na židli. Drilko s Marcelou leželi ústy k sobě, v těsném objetí, poprvé, v dětské postýlce. Slyším nějaké praskání - to Chajo se obrátil na druhý bok. Marcela začala křičet a klela: „Ať vás trefí šlak, jestli něco budete dělat!“ Popadla Drilka, přitáhla si ho k sobě a povídá: „Co ležíš jak poleno?“ Slyšel jsem, jak rychle dýchá, jako by běžela, a hned zase spustila: „Chaju, nedělej nic, nebo to nevydržím. I já chci.“ Drilka nebylo vůbec slyšet, jen bylo cítit, jak páchne sádlem.

Vidím, že venku se už rozednilo. „Drilku, kolik je hodin?“ ptám se. Přisunul si hodinky k nosu, přitáhl si je až k brýlím, chvíli na ně kouká a pak povídá: „Člověče zlatá, tak ty mi taky stojíš!“

Poprvé v životě jsem uslyšel promluvit Chajovu ženu. Nemohla se vůbec vzpamatovat, smála se, div že nepraskla. Její muž taky. Nebylo to k vydržení, všichni jsme se mohli smíchy potřhat. Marcela se dala do tance a s jazykem mezi zuby syčela čardášový rytmus. Drilko zpíval „*Romové nic nedělají, jen pijí*“ - a už měl u sebe láhev a v ní vodu z potoka. Báł jsem se, aby nás zase nevyzval, kdo dál dočurá. Ale zaplať pánbůh, nic takového se nestalo. Byla zima a nechtělo se mi jít ven.

V domě bylo veselo. „Tancuj, ženo moje!“ povídá Drilko. A skutečně, od té doby jsou spolu. Humor se jich drží celé dny, celý život. A jsou zdraví. Chodím k nim dodnes.

Ilona Ferková
Zničila si život kvůli penězům

In: Mosard'a peske o dživipen anglo love. Romaňi čhib: Praha 1991
Přeložila Helena Sadílková

V jednom městě bydlela jedna romská rodina. Žili si moc pěkně, muž pracoval a všechny peníze dával svojí ženě. Jeho žena ale neuměla s penězi hospodařit, všechny je rozházela a ještě nadělala dluhy. Ta žena měla dvě děti.

Jednou muž ženě povídá: „Podívej, už toho mám dost. Já se dřu jako kůň a ty si klidně všechno za týden utratíš a ještě děláš dluhy? Tak to ne! Oted' budeš pěkně spořit a každý měsíc odneseš jednu tisícovku na knížku. Za rok tam tak musím nastřádat pěkné peníze.“

A tak to žena dělala, jak jí muž poručil. Donesla tisícovku na knížku, ale hned druhý týden ji vyzvedla a utratila za jídlo. Muž se zatím chlubil před ostatními chlapy v práci, že si ukládá na knížku a že si za rok koupí auto.

Uteklo půl roku a on se ptá: „Ženo, kolik už tam na té knížce máme?“ V ní by se krve nedořezal. Celá zbledla, ale rychle ze sebe vysoukala: „Šest nebo sedm tisíc.“ A muž si celý pyšný zamnul ruce.

Chudák ženská nevěděla, co má dělat, tak zašla za kmotrou a svěřila se jí se vším, co provedla. Kmotra jí na to povídá: „Poslechni, co budeš dělat? Tolik peněz neseženeš, nikdo ti tolik nepůjčí... Zbývá ti jenom jedno. Tady v Čechách ti dají dva tisíce, když se necháš podvádět, abys už neměla děti. Ale doma, na Slovensku, tam za to dávají i pětadvacet tisíc. Tak si zajed' domů, ať ti to udělají tam.“

Cestou domů žena přemýšlela, co má udělat. Bála se svého muže. „Ale co, mně dvě děti stačí. Udělám to tak, jak mi poradila kmotra.“ Večer řekla manželovi: „Podívej, musím zajet domů za mámou. Psala, že je nemocná. Tak tam na týden pojedu.“

„Jen si jeď, ale děti vezmi s sebou.“

Tak se s dětmi sebrala a odjela za maminkou na Slovensko. Nikomu nic neřekla, zašla za doktorem, že už nechce další děti a že chce podvádět. Doktor s ní sepsal žádost a ať si přijde lehnout hned zítra. Matce řekla, že musí jít do špitálu. Jinak nic. Všechno udělala v tajnosti. Odoperovali jí a nikdo nic nevěděl. Za týden se vrátila domů, jakoby se nic nestalo.

Ale chodila po bytě jako tělo bez duše. Muž se jí pořád ptal: „Copak je ti? Nejsi nemocná?“ Žena mu odpovídala: „To nic není.“

Nikdo o ničem nevěděl, jenom kmotra. Mužovi to nešlo do hlavy, že je jeho žena taková divná. A tak zašel za kmotrou poptat se, jestli o něčem neví. Vypytał se tak dlouho, až mu kmotra všechno řekla.

Muž oněměl: „Tohle že udělala kvůli penězům? Já ji zabiju!“

„Kmotře, jen ji nechej, to všechno, že se tě tak bála.“

Přišel domů a hned se pustil do ženy: „Cos to, prosím tě, udělala?!“

Začal jí mlátit, nadávat jí, vyhazoval ji z domu. Omdlela. Teprve potom přestal. Probral ji, i jemu samotnému jí přišlo líto, už s ní mluvil hezky: „Jak jsi to mohla udělat? Vždyť jsi mi mohla říct, že jsi ty peníze utratila, však já bych tě nezabil! Víš vůbec, cos to udělala, že už nikdy neporodíš žádné děti?“

„Promiň mi to, prosím tě, já vím moc dobře, jakou hloupost jsem udělala. Teď už s tím nic nenadělám. Taky vím, že mi to nikdy neodpustíš a že když tě to popadne, budeš mi nadávat a mlátit mě.“

Za čtrnáct dní jí přišly peníze. Nebylo to dvacet tisíc, ale osm. Zdravá ženská si zničila život kvůli penězům.

Margita Reiznerová
Výběr z básní

In: Suno / Sen. Triáda: Praha, 2001.
Přeložila Milena Hübschmannová

Proč jsem se narodila?

Abych dospěla.
Proč jsem dospěla?
abych poznala bolest
a zestárla.
Pro koho jsem zestárla?
Jen sama pro sebe.

Čistota v životě

a v srdci láska,
o zvíře pečovat,
člověku úctu dát,
milovat Zemi,
před stromem pokleknout
a líbat listí...

Koupat se, koupat

Koupat se, koupat,
smýt ze sebe tu špinu,
která se za staletí
na nás navrstvila.
Smýt všechno nedobré
a nečisté,
abychom byli znovu nevinní,
jako když jsme se narodili.

Chci mluvit,

není s kým,
chci se dívat,
není nač.
Přijde někdo,
kdo otevře cesty?
Budou lidé,
kteří se budou mít rádi?
Bude země,
na které bude možné žít?

Sen I

Ve snu jsem zpívala.
Jaká to byla píseň?
Vím jen,
že otec hrál na housle
a plakal.
Ve tři ráno jsem vstala,
okno otevřela,
zvenčí na mě volají:
Slyšíš, jak Romům
vyzvánějí?
Zmocnil se mě strach,
zvony vyzvánějí
jen mrtvým na márách!
Chodím po lesích
volám matku a bratry,
sestry, děti svých sester,
kde je naleznou?
Jen zvony zvoní a zvoní
v mém snu,
zvolna odzvánějí
životu Romů.
Přes romské domky
přehozen černý šátek
a já nemohu nic dělat.

Vzdech

Černá noc se omývá
v bílém dni,
černé oči se omývají
slzami,
zpívají ptáci
píseň slzami zvlhlou.
Studené ruce hladí zem,
černé oči nevidí bílý den,
vidí jen dny zvlhlé slzami
přicházet po plačících dnech.

Je slyšet vzdech.

Tera Fabiánová
Výběr z básní**Přeložila Milena Hübschmannová****Bodlák**

Jsem sama jak bodlák u cesty,
do němoty uzavřená.
Mám jenom dnešek, zítřek nemám,
Jsem osamělý strom,
z něhož vítr serval listí
a rozehnal je, kdoví kam.
Už dávno se nedívám na hvězdy -
příliš se vzdálily,
sestřičky mého mládí -
a slunce nevidím
pro déšť slzí.
Mohl jsi u mě zůstat -
vždyť i křivý strom dává stín.
Až jednou za mou přijdeš
a zeptáš se: čí je ten obličej?
Ať ti řekne tvé srdce,
že je to obličej můj,
překřížovaný cestami
mého života.

Štěstí přichází ke mně

Štěstí přichází ke mně
jen skrze ručičky mých dětí.
V domě je samá bída,
-co víc mě čeká?
Dala jsem Bohu, co mu patří.
Dlužím snad ještě něco ďáblovi?
Vysoko nad mou hlavou běží oblaka
a já jsem připnutá k zemi
jako křivý strom...
I křivý strom dává stín.

Pojď se mnou, má milá

Pojď se mnou, má milá, tam, kde žije moje
maminka,
u nás si každou noc Romové vyprávějí
pohádky.
Pojď se mnou, neboj se, já tě neopustím,
neudělám bolest ani hanbu.
Až Romové uvidí, jak si tě vedu,
hned naladí housle.
My nejsme chudí, i když nemáme kde spát,
na dvoře stojí starý ořech – listí zelené,
tam ti ustelu, až přijde stříbrná noc,
rozprostřu pod tebe svoji nejlepší košili.
A kdyby ti byla zima, zavolám na oblohu,
aby tě přikryla.
Oddá nás náš sladký Bůh –
k farářům nepůjdem.
Pojď se mnou, žij se mnou,
budeme se milovat
jako s černým chlebem černá zem.

Jsem stará

jako stopadesátiletý kůň,
táhnu za sebou
vůz svého života,
z něho jak staré hadry
povlává bída
a vítr s nima čardáš tancuje.